Obsah:

Čtyři klíčové pojmy k dalšímu růstu (1. část) 1
P. Fernando Millán Romeral, O.Carm., generální převor

„Bez ustání se modlete“ (1 Sol 5,17) –
Ustavičná modlitba u sv. Augustina (1. část) 4
Fra. Jan od sv. Bruna, OCD

Beatifikační zázrak manželů Martinových 11
Jitka Trmalová

Stáří v Bibli (1. část) 13
P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.

(1. část)

Čtyři klíčové pojmy k dalšímu růstu

P. Fernando Millán Romeral, O.Carm., generální převor

(Následující text zpracoval P. Fernando dva měsíce po svém zvolení generálním převorem řádu bratří Panny Marie Karmelské. Přeložil jej do více jazyků a obvykle se takto obrací na účastníky jednotlivých provinčních kapitul, jichž se účastní. Tak tomu bylo i na závěr jeho vizitace delegatury v České republice. Rádi se o jeho slova povzbuzení nyní dělíme s čtenáři časopisu Karmel. Z italského znění je přeložil P. Gorazd.)

Mám velikou radost, že s Vámi mohu být na Vašem setkání. Každá kapitula je intenzívní okamžik v životě provincie nebo provinčního komisariátu. Je časem reflexe, rozhodování, bratrské pospolitosti a modlitby. Když se my karmelitáni setkáváme na kapitule, nemůžeme a nesmíme se omezit pouze na „setkání“, na „volby“, nebo na organizační a byrokratický zřetel. Kapitula vyžaduje duchovní přípravu, zvláštní postoj otevřenosti, naslouchání, přijetí a velkorysosti. Naše řehole, oslavy osmistého výročí jejíhož sepsání jsme právě zakončili, nám v čl. 15 ukládá, že se, pokud možno v neděli, v den Páně, to znamená v čas milosti, máme shromáždit, abychom mluvili o našem společném životě, se vším, co k němu patří:

O nedělích nebo podle potřeby v jiných dnech probírejte záležitosti spásy duší a zachovávání všeho, co patří k vašemu životnímu stavu; ať jsou přitom s nestrannou láskou napomínáni bratři, u nichž byl zpozorován nějaký přestupek nebo provinění.

Na tomto prvním našem setkání po generální kapitule, konané v roce 2007, musíme přirozeně projednat také to, co nám bylo generální kapitulou uloženo. Téma kapituly – *Modlící se a prorocké společenství v měnícím se světě* –

nám vyjmenovává některé základní body našeho života: žijeme ve společenství a jsme společenství. Naše komunity se vyznačují tím, že jsou to společenství, která se modlí, to znamená (vyznačují se) životem v přítomnosti Pána a v rozjímání o této přítomnosti v událostech všedního dne. Takový kontemplativní postoj nás činí společenstvími prorockými, vydávajícími svědectví o jiných hodnotách, o jiném způsobu života a o jiném životním stylu (než jsou kolem nás běžné). Činí nás společenstvími, která se ptají a táží. To vše žijeme v tomto světě, v naší společnosti, v naší historii... ve světě, který se závratným způsobem mění, který vznáší vůči řádu a církvi stále nové výzvy.

Při úvahách o tomto tématu nás doprovázeli a pomáhali nám odborníci různého původu a zaměření. Já sám jsem ve své závěrečné řeči k účastníkům kapituly výslovně zdůraznil, že se musíme otevřít budoucnosti s nadějí a s radostí, i když jsme si vědomi svých omezení a problémů - není jich málo, ani nejsou jednoduché - které v našem karmelitánském životě porůznu shledáváme. A povzbuzoval jsem vás k tomu, abychom tento historický okamžik (pro řád, pro církev a pro společnost) považovali za *kairós*, za příležitost (k přijetí) milosti a k setkání s Pánem dějin:

Proměna, která, jak se zdá, charakterizuje náš svět, se tak stává něčím dvojznačným, ne-li přímo víceznačným: svízelnou výzvou, ale také příležitostí k očistě, k rozlišování, k obnově, v posledku (je to) kairós *pro řád a pro církev.*

V rámci této provinční kapituly a na počátku nového šestiletí (života provincie) si dovolím navrhnout vám k promýšlení čtyři pojmy. Doufám a přeji si, aby přitom nešlo o prostou „rutinní reflexi", kterou generální převor musí udělat na začátku kapituly. Mělo by to být spíše poselství, (přinášející) povzbuzení a naději, obracející se na každého z vás jednotlivě a na provincii jako celek.

1) Naděje

Nezřídka při setkáních řeholníků, kteří nepochybně jsou muži a ženami naděje, slýcháme poraženecké, poplašné nebo přímo apokalyptické zvěsti. Když jim naslouchám, zdá se, že provincie, řád, církev nebo svět spějí vstříc nezadržitelnému zániku. Jan XXIII. mluvil o „prorocích, hlásajících neštěstí," (profeti di calamità) a papež Benedikt XVI. právě uveřejnil svou druhou encykliku s názvem *Spe salvi*, kde mistrně a počínaje hned prvními řádky povzbuzuje žít v naději, která spočívá v Kristu. Jen v této naději, která je jakoby synonymum samotné víry, můžeme být spaseni. Z toho dnes pro nás řeholníky, provincii a řád vyplývá útěšné poselství: pouze pokud žijeme v naději, budeme skutečně spasenými!
Toto by mohlo být ústředním poselstvím naší generální kapituly, konané v roce 2007, při níž jsme jistě zažili výtečnou atmosféru společenství, radosti a naděje: můžeme být malými komunitami, v nichž vládne evangelium, a proto naděje, radost, nasazení se a svatost; komunitami, které jsou skutečně přitažlivé a které se mnohdy stávají kvasem a setbou pro Boží království. Přitom se nejedná o vytváření nějakých malých ghett nebo o hledání jistého duchovního elitářství, což církev vždy odmítala, ale o hledání autentického způsobu života, který nám i ve slabosti, omezenosti a lidské ubohosti dovolí jít za povoláním, kterým se jednoho dne Pán obrátil na každého z nás.
Taková společenství se mohou stát opravdu přitažlivými ohnisky pro (nová) povolání. Ne pro nárůst statistik nebo počtů (osob), ne pro udržení aktivit a konventů, které jsou určitě důležité, ale jako živoucí a skutečné svědectví o tom, že křesťanský život, řeholní život a v naší osobitosti karmelitánský život lze žít v prostotě a radosti.
V říjnu roku 2007 jsem se v Římě účastnil - byl to můj první oficiální počin coby generálního převora - blahořečení mučedníků z katalánské provincie. Šestnáct karmelitánů a jedna klauzurovaná sestra z konventu ve Vic dalo svůj život na svědectví své víry v Krista. A probíhají další procesy blahořečení jiných skupin španělských karmelitánů, kteří položili svůj život za podobných okolností. Mnozí karmelitáni v průběhu 20. století obětovali svůj život. Jak nevzpomenout na výtečnou postavu blahoslaveného Tita Brandsmy, který zůstal až do konce věrný svému přesvědčení a i v nejtěžších okamžicích byl ve vězení plný naděje? Nebo jak nevzpomenout na blahoslaveného Hilaria Januszewského, opravdového mučedníka lásky k bližnímu v pekle koncentračního tábora Dachau, nebo na blahoslaveného Izidora Bakanju, který zemřel proto, že se zdráhal odložit svůj škapulíř a růženec? Ti všichni představují obdivuhodný příklad nejen víry a lásky k bližním, ale také naděje, poněvadž svou smrtí ukázali i svým mučitelům nejvyšší hodnotu života a lidské existence, která nekončí omezeným rámcem bezprostředního okamžiku, „užitečnosti", vlastního sobectví a vlastního požitku, nýbrž přesahuje to vše a sahá daleko nad to. Jejich smrt nám ukazuje nekonečnou a transcendentní hodnotu našeho života a našeho bytí.

Kéž nám z nebe pomáhají, abychom rostli ve svém povolání a žili je velkomyslně a horlivě.

Společná fotografie generálního převora P. Fernanda a P. Johna Keatinga s českými karmelitány při generální vizitaci ve Vydří na podzim 2009

„Bez ustání se modlete“ (1 Sol 5,17) – Ustavičná modlitba u sv. Augustina (1. část)

Fra. Jan od sv. Bruna, OCD

Před několika lety jsem se pokusil o přiblížení malé části bohatství, ukrytého v tradici východního křesťanství, článkem **Ať dnem i nocí rozjímají zákon Páně a bdí na modlitbách**.[1] Mým záměrem tehdy bylo poukázat na jedno z možných pojetí ustavičné modlitby. Příspěvek, který je předkládán nyní,[2] chce přispět k témuž tématu, tentokrát z pohledu západní tradice, konkrétně z pohledu jednoho z jejích nejvýznamnějších představitelů – svatého Augustina. Věřím, že i nám, kteří se inspirujeme zejména karmelitánskou spiritualitou, může prospět hlubší seznámení s duchovním dědictvím církevních otců, jejichž odkaz je bohatstvím celé církve, bez ohledu na rozličné pozdější duchovní proudy a školy.

V první části článku bude představen vývoj Augustinova života modlitby, ve druhé a třetí jeho teologická reflexe k tématu modlitby.

Svatý Augustin – duchovní autor?

Jméno svatého Augustina jsme nejčastěji zvyklí spojovat s jeho hlubokými filosofickými a teologickými vhledy. Zatímco po celá staletí ovlivňoval zásadním způsobem teologii a duchovní život křesťanského západu, dnes bývá přijímán s velkou opatrností a někdy dokonce odmítán – pro příliš pesimistické vidění člověka, které, jak se mnohdy může zdát, neodpovídá dnešnímu cítění. V tomto příspěvku bychom se chtěli pokusit představit Augustina především jako muže a učitele modlitby. Ačkoli nenapsal mnoho spisů, které bychom dnes vnímali jako ryze „duchovní četbu“, zůstává přesto jednou z největších postav západní spirituality. Modlitba a duchovní život prostoupily jeho myšlení, v němž mnohdy můžeme spatřovat odraz jeho vnitřních bojů. Věřím proto, že hlubší seznámení s Augustinem jakožto mužem modlitby nám může napomoci hlouběji pochopit i některé prvky jeho teologie. Než se dostaneme do období Augustinovy zralosti a pokusíme se rekonstruovat jeho vizi „ustavičné modlitby“, připomeneme alespoň v krátkosti, jak vypadala modlitba a život z víry tohoto světce, a to jak v období, které předcházelo jeho definitivnímu obrácení, tak v období po něm, zvláště v letech kněžské a biskupské služby.

1 Článek byl otištěn v časopise Karmel v roce 2007 v číslech 2 a 3.

2 Tato studie byla zpracována na základě mé magisterské práce: *Modlitba u svatého Augustina*, KTF UK, Praha 2009.

Modlitba v období před definitivním obrácením

Augustinovou první učitelkou modlitby byla beze sporu jeho matka Monika.[3] Augustin ve Vyznáních vzpomíná na své dětské modlitby: *„Tak jsem se já, dítě, začal k tobě modlit, můj pomocníku a mé útočiště. Rozvázal jsi můj jazyk, a tak jsem k tobě volal, ač maličký, přece ne s malou touhou, abych byl ušetřen učitelových ran.“*[4] Moničin přímý vliv však netrval příliš dlouho. Již po dokončení základních studií v rodné Tagastě odešel studovat gramatiku do Madaury, vzdálené dvacet pět kilometrů, odkud se vrátil roku 370 jako šestnáctiletý. O rok později poprvé odchází do Kartága, aby zde pokračoval ve studiu rétoriky. Vliv pohanské kultury, která byla obsahem jeho studia, ani kouzlo smyslovosti, jemuž v této době podlehl, nevymazaly nikdy zcela z jeho srdce vzpomínku na Boha i jisté povědomí o jeho blízkosti, jak sám později vzpomíná: *„Věřil jsem někdy živěji, někdy slaběji, avšak věřil jsem vždy, že jsi a že o nás pečuješ, ačkoli jsem nepoznával správně tvou podstatu, ani cestu, která nás vede zpět k tobě.“* [5] Jeho srdce však bylo rozdvojené mezi Boha a touhu po požitku, což se odrazilo i na obsahu jeho modliteb, o němž opět sám svědčí: *„Já, bídný mladík, prosil jsem tě již na začátku svého mládí o čistotu, říkaje: ‚Dej mi čistotu a zdrženlivost, ale ne hned.‘ Bál jsem se totiž, abys mě nevyslyšel příliš rychle a hned neuzdravil od nemoci mé žádostivosti, kterou jsem chtěl spíše nasytit než udusit.“*[6]

Augustin se nedokázal plně osvobodit od žádostivosti až do svého definitivního obrácení v roce 386. Avšak již od věku devatenácti let to nebyla žádostivost, která by určovala směr jeho života. Prožil v těchto letech první a možná nejdůležitější zlom ve svém životě, jakési filosofické obrácení, které ho uvedlo na cestu hledání pravdy. Událost byla vyprovokována četbou Ciceronova Hortensia, ke kterému se dostal dle obvyklého studijního řádu: *„Ta kniha změnila mou náklonnost, obrátila mé modlitby k tobě, Pane, dala zcela jiný směr mým přáním a touhám. Všechna marná naděje se mi rázem znechutila a s neuvěřitelným zápalem srdce jsem vzplanul po nesmrtelné moudrosti, takže jsem začal povstávat, abych se navrátil k tobě.“*[7] Následné mnoho let trvající přilnutí k manichejské sektě bylo součástí tohoto hledání moudrosti, neboť Augustin

3 Tato část článku je inspirována dvěma díly Augustina Trapè: *Agostino, l'uomo e maestro di preghiera*, Citta Nuova, Roma 1995, a *Agostino. L'uomo, il pastore, il mistico*, Città Nuova, Roma 2001.

4 *Confessiones* 1,9,14 (CCL 27, 8). Lucas Verheijen (ed.), Turnholti Typographi Brepols editores pontificii, Brepols 1990. Sbírka Augustinových modliteb z knih *Vyznání* je obsažena též v publikaci *Modlitby svatého Augustina*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004.

5 *Confess.* 6,5,8 (CCL 27, 78). Citace z Augustinových děl, které uvádím, jsou téměř výhradně mé vlastní překlady, a to spíše z italštiny, do latinského textu jsem občas nahlížel, když mi nebyla jasná nějaká vazba.
Kompletní Augustinovo dílo v latině a v moderním italském překladu lze najít na internetu: www.augustinus.it

6 *Tamtéž* 8,7,17 (CCL 27, 124).

7 *Tamtéž* 3,4,7 (CCL 27, 30).

byl v této době přesvědčen, že katolická církev nenabízí odpovědi na otázky, které ho trápily, a že místo nich ukládá věřícím fideismus.[8] Pro naše téma je důležité, že Augustin zřejmě u manichejců hledal rovněž hlubší duchovní rozměr a jakousi lidskou blízkost, které zřejmě obtížně nacházel v kartaginské církvi, oslabené donatistickým schismatem.

Protože však s přibývajícími léty zjistil, že mu ani manicheismus nepřináší odpovědi na jeho nejistoty, ale naopak se sám utápí v rozporech, upadl Augustin do další krize, která mu však napomohla odhalit jeden z nejdůležitějších prvků pro jeho vizi křesťanské modlitby, totiž vlastní nitro. Líčí, jakou hořkost a bolest mu předtím působilo hledání pravdy jen ve vnějších věcech: *„Horečně jsem hledal původ zla. Jaké utrpení pro to, co se rodilo v mém srdci, jaké nářky, Bože můj! Ty jsi zde však byl, abys je vyslyšel, jen já jsem to nevěděl. Když jsem v mlčení hledal, hlasité byly před tebou nářky mého srdce, které stoupaly k tvému milosrdenství. Ty jsi znal mé utrpení, z lidí však nikdo. Jen malou část svých muk jsem vyjevoval svým nejbližším přátelům. Ale mohli vůbec slyšet křik mého ducha, když nestačil čas ani slova k jeho vyjádření? Avšak veškeré sténání mého srdce pronikalo k tvému sluchu. Před tebou byla všechna má touha, avšak světlo mých očí nebylo se mnou. Bylo uvnitř mě, já však byl venku. Nebylo v prostoru, zatímco já sledoval jen věci obsažené v prostoru. Nenacházel jsem však místo, kde spočinout."*[9] Bůh však nenechal bez odpovědi Augustinovu upřímnou touhu po pravdě a stejně jako v devatenácti letech, i nyní ho osvítil skrze prostředek blízký mladíkovu životu, totiž skrze spisy novoplatoniků, zejména Plotina a Porfiria: *„Napomenut těmito knihami, vstoupil jsem do svého nitra. Mohl jsem tak učinit, neboť ty ses stal mým pomocníkem. Vstoupil jsem a spatřil okem své duše a nad svým rozumem neproměnné světlo."*[10] Nebylo to již světlo obsažené v samotných knihách, které se Augustina dotklo. Knihy byly jen prostředkem, avšak světlem byl Bůh sám, který přebývá „nad" člověkem, avšak člověk ho poznává v sobě samém. Augustinovi tak byla naznačena cesta k pravdě, která je osobní a která nechává v sobě samé spočinout. V následujících letech si postupně uvědomoval, že tato pravda jediná může naplnit život člověka: *„Stvořil jsi nás, Bože, pro sebe a nepokojné je naše srdce, dokud nespočine v tobě."*[11]

Novoplatonismus a antická filosofie vůbec sehrály v Augustinově životě roli jakéhosi „Starého zákona". Bylo však třeba učinit ještě rozhodující krok, krok ke Kristu. Augustin si uvědomoval mnohé shody, ale i rozdíly mezi filosofií a evangeliem. Nejdůležitějším rozdílem byla přítomnost či nepřítomnost „bláznovství kříže": *„(V knihách platoniků) jsem četl, i když ne týmiž slovy (...): Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha, a to Slovo byl Bůh (Jan 1,1). (...) Nestojí v nich však, že Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi (Jan 1,14). (...) Ani že ponížil sám sebe, stal se poslušným až k smrti, a to k smrti na kříži" (Flp 2,7).*[12] Rozdílný byl i efekt, který četba vyvolávala v Augustinově duši. Zatímco spisy novoplatoniků ho vedly k pýše, slova Písma přiváděla k pokoře: *„Mluvil jsem jako znalec, ale kdybych byl v Kristu, našem Vykupiteli, nehledal cestu k tobě, byl bych v té znalosti i zahynul."*[13] *(...) „Shledal jsem také, že co pravdivého jsem četl v knihách platoniků, je zde (v Novém zákoně), díky tvé milosti řečeno tak, aby se ten, kdo vidí, nechlubil, jako by nepřijal (1 Kor 4,7)."*[14]

8 Srov.: *De utilitate cred.* 1,2 (PL 42, 66).
9 *Confess.* 7,7,11 (CCL 27, 99-100).
10 *Confess.* 7,10,16 (CCL 27, 103).
11 *Tamtéž* 1,1,1 (CCL 27, 1).

Obrácení a křest

Momenty definitivního rozhodnutí pro následování Krista jsou ve Vyznáních vylíčeny v osmé knize. Tak jako v předchozích zlomových obdobích Augustinova života to byla opět kniha, která vyvolala následný proces, tentokrát jí byl Život sv. Antonína Egyptského od svatého Atanáše.[15] S touto knihou Augustina a jeho přítele Alipia seznámil Pontician, původem Afričan, který zastával službu v císařském paláci.[16] Domnívám se, že celá pasáž, pojednávající o obrácení, je vlastně modlitbou. Je dialogem s Bohem, který promlouvá nejprve skrze životopis sv. Antonína a později prostřednictvím znamení,[17] které Augustina odkazuje k Písmu svatému. Sám Augustin odpovídá hlubokým zpytováním svědomí a následným rozhodnutím se pro pravdu, která se mu nyní již jasně vyjevila.

„Přišel den, kdy jsem stál nahý sám před sebou a mé svědomí mi říkalo: Kde je tvá výmluvnost? Říkal jsi, že odmítáš opustit všechnu marnost pro nejistotu o pravdě. (...) Co všechno jsem sám sobě nevyčetl? Jakými ranami jsem nebičoval svou duši, aby mne následovala v mém úsilí kráčet v tvých stopách! (...) Všechny námitky byly vyvráceny. Nezůstalo nic než mlčenlivá úzkost. Jako smrti se (má duše) bála, že bude vyrvána z proudu zlého návyku, kterým chřadla až k smrti."[18] Avšak v tuto chvíli jakoby k Augustinovi promluvila sama zdrženlivost, která mu odhalila své tajemství: *„Měl jsem dojem, že mi s úsměvem na rtech, který byl výsměchem i povzbuzením zároveň, říká: Nemohl bys i ty činit to, co činí tito muži a ženy? Mají snad k tomu síly v sobě samých, nebo v Pánu, svém Bohu? Pán, jejich Bůh, mě jim dává. Proč se spoléháš sám na sebe, když na tebe není spolehnutí? Vrhni se pln důvěry k Bohu.*

12 *Tamtéž* 7,9,13 (CCL 27, 101).
13 *Tamtéž* 7,20,26 (CCL 27, 109-110).
14 *Tamtéž* 7,21,27 (CCL 27, 110).
15 Český překlad knihy: Sv. Atanáš, *Život sv. Antonína Poustevníka*, Refugium, Velehrad 1996.
16 Srov.: *Confess.* 8,6,14 (CCL 27, 121-122).
17 Zde mám na mysli hlas, který Augustin přijal jako adresovaný jemu a který říkal: „Vezmi, čti." Srov.: *Confess.* 8,12,29 (CCL 27, 131).
18 *Confess.* 8,7,18 (CCL 27, 125). Zlý návyk, jehož ztráty se Augustin děsí, byl jeho mnoho let trvající život v konkubinátu.

On neustoupí, abys padnul."[19] Momentem, který Augustinovi definitivně vnukl odvahu vydat se na cestu za Kristem, byla událost následující po již zmíněném vybídnutí „vezmi a čti": *„Ze sousedního domu jsem uslyšel hlas jakoby chlapce nebo dívky, který zpíval a opakoval: Vezmi, čti! Vezmi, čti!"*[20] Přečetl proto stránku z Písma, kterou náhodně otevřel: „Ne v hýření a opilství, v nemravnosti a bezuzdnostech, ne ve sváru a závisti, ale oblečte se v Pána Ježíše Krista a nenásledujte tělo v jeho žádostech (Řím 13,13)." Dále již nemusel číst, *„nebylo toho třeba. Neboť jakmile jsem dočetl tuto větu, světlo jistoty proniklo mé srdce a všechny temnoty pochybnosti se rozptýlily."*[21]

Pokud nepočítáme dětská léta, sledovali jsme až dosud Augustina, který se modlil spíše implicitně, ne ještě plně vědomě a s nasazením.[22] Nyní začíná epocha, trvající po celý zbytek jeho života, kdy bude zcela vědomě věnovat modlitbě určitou část dne, kdy se modlitba stane součástí jeho intelektuálního života a hledání moudrosti a kdy bude rovněž teologicky promýšlet otázky s modlitbou související. Prvním „zastavením" na této cestě života byl jeho pobyt na statku Cassiciacum, kde se připravoval na křest a zároveň se společně s přáteli, matkou a synem věnoval filosofii a modlitbě. Tou zde den začínal i končil, Augustin sám obyčejně věnoval polovinu noci rozjímání.[23] Bohatým zdrojem, z něhož sytil svůj duchovní život v tomto čase, byly žalmy, které směřovaly jeho život k Bohu a poskytovaly mu útěchu: *„Jakými výkřiky jsem se k tobě obracel, můj Bože, když jsem četl žalmy Davidovy, tyto písně víry, hlas zbožnosti, tak odlišné od pyšného způsobu myšlení. (...) V nejtajnější komůrce svého srdce (...), poté, co jsem se svěřil tobě, začal jsem rozjímat o své obnově. A zde jsi mi dal poprvé zakusit svou sladkost a vložil jsi radost do mého srdce. Propukl jsem v jásot, když jsem vnitřně chápal pravdy, které jsem četl. Nechtěl jsem již množit pozemská dobra, hltat je a nechat se pohlcovat jimi, zatímco jsem nalezl v tvé věčné jednoduchosti jiné obilí, víno a olej."*[24] Život na Cassiciacu rovněž definitivně spojil Augustina s jeho matkou, svatou Monikou, která svou moudrostí pramenící z mnoha let praxe křesťanského života doplňovala a potvrzovala to, o čem přemýšleli Augustin a jeho druhové ve filosofických diskusích.
Po období duchovní přípravy na Cassiciacu se Augustin navrátil do Milána, kde přijal o velikonoční vigilii z 24. na 25. dubna 387 křest z rukou svatého Ambrože.[25] Rozešel se tak definitivně se životem v hříchu a opět zakusil dotyky milosti: *„Byli jsme pokřtěni a zmizel veškerý neklid, který v nás působil náš minulý život. V těch dnech jsem se nemohl nasytit přemítáním o velikosti a hloubce plá-*

19 *Tamtéž* 8,11,27 (CCL 27, 130).
20 *Tamtéž* 8,12,29 (CCL 27, 131).
21 *Tamtéž* 8,12,29 (CCL 27, 131).
22 Možná je však třeba spíše říci, že o jeho modlitbě v době, kdy byl manichejcem, nemáme žádné zprávy. Nicméně, jak bylo uvedeno, četba *Hortensia* „obrátila jeho modlitby k Pánu." Srov.: *Confess.* 3,4,7 (CCL 27, 30).
23 *De ordine*, 1,3,6 (CCL 29, 91).
24 *Confess.* 9,4,8-10 (CCL 27, 137-139).
25 Pokřtěni byli i Augustinův syn Adeodatus a přítel Alipius, s nímž prožil obrácení.

nů spásy, které máš s lidstvem. Proléval jsem mnohé slzy, když jsem naslouchal hymnům a písním, které zněly v tvém domě! (...) Jejich slova vnikala do mých uší, vnášela pravdu do mého srdce a působila vroucí cit zbožnosti."[26]

Skupina, která se kolem Augustina vytvořila a prožila několik měsíců na Cassiciacu, toužila pokračovat ve společném životě. Nejlépe realizovatelný se tento plán zdál být v Africe, proto se rozhodli pro odchod z Milána a usadili se v Augustinově rodné Tagastě. Ještě předtím, konkrétně při čekání na loď v Ostii nedaleko od Říma, se udály dvě pro Augustina důležité události. Jednak jeho vytržení (extáze) ve společenství svaté Moniky. Odehrála se během společné rozmluvy obou světců o věčné blaženosti a bylo jim při ní dáno na krátký čas zakusit něco z toho, o čem společně rozmlouvali.[27] Druhou důležitou událostí byla Moničina smrt několik dní po onom vytržení, která se Augustina nesmírně hluboce dotkla.[28] Protože zmíněná extáze má velký význam pro světcovu nauku o modlitbě, ještě se k ní vrátíme v souvislosti s úvahami o ustavičné modlitbě.[29]

V létech kněžské a biskupské služby

Augustinova komunita se zprvu usadila v Tagastě. Possidius[30] líčí hlavní účel tohoto způsobu života slovy *vivere Deo*, tedy jako život žitý plně pro Boha a v Bohu, zatímco sám Augustin výrazem *deificari in otio*, který bychom mohli volně přeložit jako úsilí o sjednocení s Bohem v klidu kontemplativního života. Ten zcela nevylučoval apoštolskou aktivitu, když se však Augustinova pověst rozšířila natolik, že se tento život začal zdát obtížným, odešel hledat útočiště pro komunitu do Hippo (svého budoucího biskupského sídla). Zde však byl v podstatě z donucení, dnes již těžko uvěřitelným způsobem, vysvěcen na kněze.[31] Ani po kněžském a následném biskupském svěcení se však nehodlal vzdát mnišského života. Sám starý biskup Valerius, Augustinův světitel, mu daroval půdu, aby mohl pokračovat ve svém projektu komunitního života. V Hippo se tak postupně utvořila svébytná forma mnišského života: klášter kleriků, kteří usilovali o sjednocení života modlitby

26 *Confess.* 9,6,14 (CCL 27, 140).
27 Srov.: *tamtéž* 9,10,23nn. (CCL 27, 147).
28 *Tamtéž* 9,12,30 (CCL 27, 150).
29 Domnívám se, že význam pro nauku o modlitbě měla i druhá událost, totiž Moničina smrt. Tato možná nejbolestnější životní ztráta mu znovu připomene nutnost klást veškerou naději do Boha. V tomto příspěvku není možné tento aspekt hlouběji rozebírat.
30 Possidius byl prvním Augustinovým životopiscem. Protože životopisná část *Vyznání* končí krátce po obrácení, jsme pro následující období odkázáni na Possidiovo líčení, které z pochopitelných důvodů postrádá hluboké vhledy do Augustinovy psychiky, a na příležitostné údaje z dopisů. Jeho stručnost také stojí za stručností tohoto oddílu, kterému je věnováno nesrovnatelně méně místa než předchozímu vývoji. Druhým důvodem této zdánlivé nevyváženosti je skutečnost, že Augustinův způsob modlitby v tomto období nepřímo rekonstruujeme v příštím oddílu, kdy budeme rozebírat jeho nauku o modlitbě.
31 *Vita Aug.* 4,2-3 (PL 32, 37).

s apoštolskou a pastorační činností.[32] O způsobu života modlitby během tohoto období můžeme nepřímo usuzovat zejména na základě Augustinovy reflexe tohoto tématu. Řehole, která jistě čerpá z života, jaký se žil v tomto domě, je stručná, avšak přece odkazuje na nutnost komunitní i osobní modlitby: *„Neúnavně usilujte o modlitbu v časech k tomu stanovených. Oratoř ať slouží pouze k účelu, pro který byla postavena a který jí také dal jméno.*[33] *Neboť kdyby se někdo chtěl ve volném čase modlit i mimo stanovené hodiny, nemá mu v tom být bráněno tím, který by chtěl oratoř používat k jiným účelům.“*[34]

Poměrně obšírně Possidius popisuje poslední měsíce Augustinova života, kterým věnuje téměř třetinu svého životopisu. Kromě líčení dramatických událostí spojených s vpádem barbarů, kteří obléhali město, v němž světec umíral, je líčena také jeho modlitba a pokání, jimž posledních deset dní věnoval veškerý čas: *„Během své poslední nemoci (...) si nechal napsat kající žalmy Davidovy, a zatímco ležel na posteli, hleděl na tyto listy umístěné na protější stěně, četl je a stále hořce plakal (...) Deset dní před svou smrtí prosil nás přítomné, abychom nenechávali nikoho vstupovat do jeho pokoje mimo hodiny, kdy ho přicházeli navštěvovat lékaři, nebo když mu bylo přinášeno jídlo. Jeho vůle byla respektována a on se celý tento čas věnoval modlitbě.“*[35]

Tyto fotografie patří již k článku na následující straně. Vlevo je maličký Petr Schiliro ještě s respirátorem před uzdravením. Pravá fotografie ho zachycuje na posteli manželů Martinových v Lisieux, kam rodiče se zachráněným dítětem vykonali pouť.

32 Způsob jejich života vysvětluje svým věřícím v kázáních 355 a 356.
33 Totiž v latině: oro, orare = (mj.) modlit se.
34 *Regula* 3 (PL 32, 1379).
35 *Vita Aug.*, 31,2-3 (PL 32, 63).

Beatifikační zázrak manželů Martinových

Jitka Trmalová

V neděli 19. října 2008 proběhla beatifikace manželů Ludvíka a Zélie Martinových, rodičů sv. Terezie od Dítěte Ježíše a Svaté Tváře. Stali se tak druhým blahoslaveným manželským párem v celé historii církve. (První byli italští manželé Luigi a Maria Beltrame Quattrocchi, blahořečení 21.10. 2001.) Životem manželů Martinových jsme se již v časopise Karmel zabývali a nyní je také možno si o nich přečíst více v nově vydané knize Rodiče Terezie z Lisieux.[1] Právě jejich svatý život, jejich příklad a jejich spiritualita formovaly život, svatost a spiritualitu jejich dcery Terezie. Troufám si říci, že tato učitelka církve (byla jí prohlášena v roce 1997) se více než kde jinde vyučila právě u nich.

Tématem tohoto článku je však něco jiného: zázrak, který se odehrál na přímluvu manželů Martinových. Není zdaleka jediným jimi vyprošeným zázrakem, ale tento byl jako zázrak oficiálně uznán v rámci procesu beatifikace. Jedná se o zázračné uzdravení malého dítěte. Ludvík a Zélie, kteří sami přišli o čtyři malé děti, se přimluvili za těžce nemocné dítě italské rodiny.

Pietro Schiliro se narodil 25. května 2002 v Monza v milánské diecézi rodičům Adele a Valterovi Schiliro jako jejich šesté dítě. Přišel na svět se závažnou plicní dysfunkcí, musel být hospitalizován a byl zcela závislý na respirátoru. 3. června jej rodiče dali pokřtít, vědomi si nebezpečí smrti. O dva dny později lékaři potvrdili, že malý Pietro pravděpodobně nepřežije ani s pomocí respirátoru. Otec Antonio Sangalli, bosý karmelitán a přítel rodiny, přinesl obrázky manželů Martinových, vyprávěl o nich Schilirovým a navrhl jim modlit se k rodičům sv. Terezky novénu. K modlitbě za uzdravení chlapce se připojila celá farnost, přátelé, spolupracovníci; obrázky s novénou se dostaly až do Kambodže, kde působil jiný přítel rodiny - misionář. Po první novéně se modlili ještě tutéž novénu podruhé, k té se přidali také lékaři a zdravotní sestry.

Mezitím sestra paní Adely prosila i sv. Terezii, aby sestřině rodině pomohla. Otevřela knihu Terezčiných dopisů na místě, kde píše o misionářském povolání malého dítěte. Tato pasáž pomohla Schilirovým pochopit a přijmout, že utrpení jejich dítěte je jeho podíl na vykupitelském poslání Krista.
29. června, na svátek sv. Petra - křestního patrona nemocného dítěte - si ošetřovatelka všimla náhlého zlepšení Pietrova zdravotního stavu. Během několika dnů začal dýchat bez pomoci respirátoru a za necelý měsíc, 26. července, byl z nemocnice propuštěn zcela zdráv. Toto nečekané uzdravení má mnoho svědků včetně sedmi lékařů, kteří je prohlásili za nevysvětlitelné.

1 Heléne Monginová, *Rodiče Terezie z Lisieux*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009.

Uzdravení Pietra Schiliro, dnes už sedmiletého, oficiálně uznal jako zázrak na přímluvu manželů Martinových, nezbytný k jejich beatifikaci, milánský arcibiskup kardinál Dionigi Tettamanzi. Stalo se tak slavnostně 10. června 2003 v přítomnosti mnoha svědků zázraku: Pietrových lékařů, rodiny i samotného Pietra, který se batolil po kapli a kolem stolu, na němž kardinál podepisoval dekret o zázraku.

Ludvík a Zélie prožili v důvěře v dobrého Boha mnoho těžkých životních situací; tuto důvěru předali své dceři a ona této důvěře stále učí lidi na celém světě. Svým láskyplným vztahem k dobrému Otci si Terezka získává stále nová srdce. A takovému vztahu s Bohem - nijak naivnímu, ale prověřenému realitou - mohou a chtějí Martinovi učit i nás. Hovoří o tom také rodiče zázračně uzdraveného Pietra. Jeho uzdravení jim bylo znamením Boží lásky a Božího zájmu o jejich obyčejný život: *„Děkujeme stále Bohu za jeho milost. Přijal přímluvu Ludvíka a Zélie a uzdravil našeho Pietra. Ukázal svou lásku zázrakem, aby nám pomohl rozpoznat svou milující přítomnost v našich obyčejných životech. Ludvík a Zélie přijali okolnosti svého života s důvěrou v dobrotu Otce a to nám pomáhá v naší každodenní existenci.“*

Horní snímek, na němž je Pietro se svým tatínkem, byl pořízen v roce 2008.

Vpravo nahoře je Pietro zachycen krátce po uzdravení jako miminko ve své postýlce.

Na poslední fotografii vidíme celou rodinu Schilirových se všemi šesti dětmi.

Stáří v Bibli

(1. část)

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.

Úplně úvodem[1]

Mluvíme-li o stáří, zaměřuje se naše pozornost nejvíc na tu etapu lidského života, která je příznačná velmi vysokým věkem a spolu s ním značnými obtížemi zdravotními a mentálními.
Ale stáří má i fázi předchozí, která je - dalo by se říci - „pohodová“; takový novopečený důchodce bývá většinou celkem při síle, a přece už je vypřažen z různých závazků, tím zbaven určitého vlivu, který na své okolí dosud měl; může mít najednou množství času, ale zároveň být vystaven větší míře samoty, izolovanosti apod. I tato etapa je v životě důležitá.
Obě dvě fáze stáří by měly být prožity plnohodnotně a smysluplně, „plodně“!

Troška jazykozpytu

Hebrejské výrazy pro stáří jsou odvozeny od slov „brada (tj. vousy)“ a „šediny“ (tj. šedé vlasy).[2] Z našeho prostředí se mi v této souvislosti hned vybavilo krásné pohrdavé české slovo „holobrádek“ a úspěchy moderní vlasové kosmetiky v boji proti šedinám...

Na češtině nás může zaujmout:
1) slova *starý* a *mladý* nesloužila původně k označení věku (kořen slova *starý* měl snad původně význam „tlustý“ nebo „neohebný“; *mladý* bylo označení pro toho, kdo je hebké pleti, jakou mají mláďata);
2) slovo *starost* bylo původně protipólem slova *mladost* a znamenalo „pokročilý lidský věk“ (P. Eisner, Čeština poklepem a poslechem); a vida: dnes jím označujeme cokoliv, co nám „dělá vrásky“...

Životní okolnosti lidí biblické doby (zvlášť ty odlišné od dneška)

„Stáří v Izraeli začínalo u mužů asi kolem šedesátky,“ a „věk nad sedmdesát let se pokládal za zvláštní Boží dar.“[3]

---

1 Tento článek vznikl přepracováním příspěvku, který zazněl 17. 10. 2009 na konferenci pro zdravotníky, uspořádané Domem sv. Antonína v Moravských Budějovicích. To se také odráží na struktuře článku. Základním vodítkem při zpracování tématu mi byla krásná studie *Stáří ve Starém zákoně*, kterou uveřejnil Josef Hřebík ve sborníku Katolické teologické fakulty *In omnibus caritas*, Karolinum, Praha, 2002, str. 260 - 271. Za cenné podněty vděčím také P. Angelu Scaranovi a P. Ivanu Hrůšovi, O.Carm.

2 J. Hřebík, str. 260, pozn. 2.

3 Tamtéž, str. 262.

Pokrok civilizace byl daleko pomalejší než dnes. Starý člověk nebyl tehdy obklopen „dobou" a vynálezy, které by z dřívějška neznal a kterým by nerozuměl. (Například v průběhu celého tisíciletí, kdy vznikala Bible, se pořád jezdilo na oslu nebo na koni, zatímco v naší době za posledních sto padesát let jsou tu železnice, auta, letadla.)
Starým lidem byla ve starověku obecně prokazována velká úcta: celá společnost to zachovávala, cíleně si ji střežila a vedla k tomu mladé. Ve starozákonním Izraeli byli nejstarší členové významných rodin přímo společenskou institucí. „Starší"[4] rozhodovali záležitosti jednotlivých kmenů a později (kdy sounáležitost už nebyla dána pokrevním příbuzenstvím, ale soužitím v jednom místě) měst. Záhy ovšem přináležitost mezi starší určoval ne jejich věk, nýbrž společenské postavení (stali se jakousi šlechtou). Spolu s velekněžími a zákoníky patřili pak „starší" i k veleradě (Mat 27,41). V prvotní církvi slovo „starší" označuje představitele křesťanských obcí a vždy je v Novém zákoně užito v množném čísle, tedy šlo o několik osob v téže obci, jakési grémium. Zajímavá je v této souvislosti také vize knihy Zjevení: 24 starců před Božím trůnem.
I když Písmo také zmiňuje různé zdravotní těžkosti starých lidí, lze se domýšlet, že starý člověk byl biblické době v lepší kondici, než dnešní staří lidé - prostě z toho důvodu, že úroveň lékařské péče byla tehdy velmi nízká. Takže jakmile se jeho zdravotní obtíže zvětšily, záhy zemřel.
Na druhé straně si uvědomme: jediným místem, kde byla starému člověku dopřávána péče, byla tehdy rodina. Pokud vztahy v ní byly hezké, poskytovala mu péči po zdravotnické stránce sice primitivní, ale lidsky bezpochyby velmi útěšnou...

Co říká Písmo o stáří (všem)

„Už samotný fakt dlouhého věku byl nejen v Izraeli, ale ve všech staroorientálních civilizacích považován za mimořádný projev božské přízně."[5] O velkých postavách z doby patriarchů a exodu říká Písmo, že se dožily velmi vysokého věku (Abrahám, Sára, Mojžíš, Áron, Jozue). Tak vysoký věk je svědectvím o jejich oblibě v Hospodinových očích a o jejich významu pro dějiny spásy.
Knihy Mojžíšovy obsahují několikrát **zprávu o úmrtí patriarchů**. Všimněme si tří podrobností, s nimiž se přitom opakovaně setkáváme:

1) Písmo používá zvláštního výrazu a říká, že dotyčný zemřel *„stár a sytý dnů"*. Což si můžeme vyložit: bez bolesti z nenaplněnosti či nedokončenosti života. V pokoji (Tob 14,2). Pozemské dny jsou tak přirovnány k vydatnému (a chutnému) pokrmu, kterého se dotyčnému dostalo do sytosti. S takovýmto pocitem on umírá. V kultuře, která dobře znala hlad, měl tento obraz jistě velikou výmluvnost.

4 V němčině se používá výraz (v jednotném čísle) „der Ältester", tedy dosl. „nejstarší".
5 J. Hřebík, str. 261.

2) Slova *„připojil se k svému lidu"* vyjadřují, že duše zemřelého je se zemřelými předky.[6] (Víru ve vzkříšení najdeme teprve v nejmladších knihách Starého zákona.) Tedy ačkoliv umíráme každý jednotlivě,[7] po smrti - podobně jako za života - jsme stále součástí společenství s těmi, k nimž patříme.
3) U otcova úmrtního lože jsou - beze zmínky o jakémkoli napětí - přítomni jinak vzájemně znesváření synové (Izák a Izmael, Jakub a Ezau, v jistém smyslu i Josef a jeho bratři).

Jako příklad uveďme závěr biblického cyklu o Abrahámovi (nezapomeňme na příslib utěšeného stáří, který mu Hospodin dal v Gen 15,15):
„Toto jsou léta Abrahamova života, jichž se dožil: sto sedmdesát pět let.
I zesnul Abraham a zemřel v utěšeném stáří, stár a sytý dnů a byl připojen ke svému lidu. Jeho synové Izák a Izmael ho pochovali do makpelské jeskyně na poli Efróna, syna Chetejce Sóchara, naproti Mamre." (Gen 25,8-9.)

Zcela obecně platí: dar utěšeného stáří je v Bibli chápán jako **odměna od Boha.** Kdo je věrný ve zbožnosti vůči Hospodinu a usiluje o mravně bezúhonný život, ten v ni může doufat.
„Šediny jsou ozdobnou korunou,
lze je nalézt na cestě spravedlnosti." (Přísl 16,31.)

A podobně:
„Ti, kdo v domě Hospodinově jsou zasazeni,
kdo rostou v nádvořích našeho Boha,
ještě v šedinách ponesou plody,
zůstanou šťavnatí a svěží,
aby hlásali, že Hospodin je přímý,
skála má, podlosti v něm není." (Ž 92,14-16.)

Velká úcta ke stáří je zřejmá i z toho, že jedním z obrazů, který používají proroci k vykreslení slibované spásy, je doba míru a dostatku, kdy lidé budou mít možnost dožít se stáří a nezahynou předčasně ve válce nebo hlady (viz Zach 8,4-5 a celou kapitolu; Iz 65,19-23). Vysoký věk je přitom nahlížen idealizovaně, nepomýšlí se tu na těžkosti, které zpravidla stáří provázejí. Je patrné, že starozákonní Izraelité pohlíželi na stáří jako na **„žádoucí fázi životní zralosti."**[8]

V Písmě velmi ceněnou stránkou stáří je možnost prožívat **radost z početného a zdárného potomstva.** *„Korunou starců jsou vnuci"* (Přísl 17,6). Je velkým požehnáním vidět *„své syny i syny svých synů do čtvrtého pokolení"*

6 *Pentateuch. Český katolický překlad*, Kostelní Vydří 2006, pozn. ke Gen 25,7-10, str. 95.
7 Srov. J. Wolker, báseň *Umírající*: „...smrti se nebojím, smrt není zlá, ve smrti nejsem sám,/ umírání se bojím, kde každý je opuštěn, - a já umírám."
8 J. Hřebík, str. 269.

(Job 42,16). Když se umírající stařec Jákob loučí se životem, žehná svým potomkům (Gen 48 a 49). Oproti tomu bezdětné stáří přináší úděl velmi těžký. Nejen pro osamocenost jako takovou, ale v tehdejším pohledu potomstvo představovalo jediné pokračování života, trvání památky, „jména".[9] A navíc bezdětnost znamenala nemít ve stáří žádné sociální zajištění, skončit jako žebrák.

Všeobecně bývá za příznačnou vlastnost stáří považována **moudrost**. Zde je třeba ponořit se do Písma pečlivěji. V Dan 7,9 je sám Hospodin nazván *„Věkovitý"*, dosl. Starý dnů. V biblickém prostředí se klade zásadní důraz na tradici. S velkou úctou se vzhlíží k tomu, co je staré, totiž osvědčené (Job 8,8-10; 15,10).[10] A právě **starý člověk je nositelem tradice** - jednak svou dlouhou osobní zkušeností a také tím, co přijal od lidí ještě starších než on, s nimiž se ve svém životě setkal. *„Nestraň se rozhovorů starců, kteří se též učili od svých otců, neboť u nich se naučíš rozumnosti a tomu, jak odpovídat, když je třeba"* (Sir 8,9). Pojmenování *„Hospodin, Bůh vašich otců,"* (Deut 1,11 aj.) mimo jiné ukazuje, že důležitým úkolem starších a zkušených lidí je předat následujícím generacím správný obraz Boha!

Proto Písmo vyzývá: *„Před šedinami povstaň a **starci vzdej poctu!**"* (Lev 19,32). Odborníci při výkladu tohoto verše poukazují na to, že zde nemáme před sebou pouhou radu, ale spíše závazný příkaz, jehož porušení bylo v tehdejším společenství Izraele trestáno vyobcováním.[11]

Nevysloveným předpokladem ovšem je, že člověk sám má **zájem růst v moudrosti** zároveň s tím, jak mu přibývají léta. Tedy že se snaží vnímat dění kolem sebe, přemýšlet o něm, srovnávat, že v průběhu svého života pilně shromažďuje cenné poznatky a zkušenosti. *„Kdo chodívá s moudrými, stane se moudrým, kdežto tomu, kdo se přátelí s hlupáky, se povede zle"* (Přísl 13,20). *„Cos v mládí nenashromáždil, jak bys ve stáří mohl najít?"* (Sir 25,3.) Písmo přímo pobízí ptát se otců a starších (Deut 32,7). A nakonec nejdůležitější je konkrétní Boží skutky *„uchovávat v srdci"*, nezapomenout na ně do budoucna.

A **moudrost přináší veliký užitek**. Samotnému starému člověku je bohatstvím i pomocí, ale je zdrojem, z nějž může čerpat i jeho okolí. Tak například se zkušený a moudrý člověk nenechá oslnit chvilkovým pozlátkem ani vylekat náporem těžkostí. Umí se na věci dívat s odstupem, ví, že k životu patří období radostná i bolestná (srov. Kaz 3,1-8). Starý člověk také nepotřebuje svou autoritu prosazovat tvrdostí nebo nespravedlností. Kdežto mezi obrazy rozvratu, jimiž Hospodin burcuje nevěrný lid, zaznívá i hrozba, že moc ve společnosti se dostane do rukou lidí příliš mladých: *„Za velitele jim dám chlapce, vládnout jim budou výrostkové. (...) chlapec zaútočí na starého, bezectný na váženého"* (Iz 3,4-5; srov. i v. 12).

9 Srovnejme: někdy i naši předkové tvrdě lpěli na pokračování téhož jména v další generaci, na dědičném řemesle a všemožně bránili rozdělení panství či statku na menší části (při dědickém řízení).

10 Srovnejme: tím radikálnějším novotářstvím je spása v Ježíši, jak ji zvěstuje sv. Pavel: *„Kdo je v Kristu, je nové stvoření. Co je staré, pominulo, hle, je tu nové!"* (2 Kor 5,17.) Pro nové víno nepostačují staré měchy (Mk 2,22).

11 J. Hřebík, str. 265, pozn. 18.

Písmo ovšem **neztotožňuje stáří s moudrostí automaticky.** Ano, spojení obojího je ideální:
„Soudnost je ozdobou šedinám
a umění poradit vlastností starších.
Jak ozdobí moudrost starce,
a prozíravá rada vážené lidi!
Korunou starců jsou bohaté zkušenosti
a jejich chloubou bázeň před Hospodinem." (Sir 25,4-6.)

Podobně Job 12,12. Ne vždy tomu ovšem tak bývá. *„Nejsou vždycky moudří ti, kdo mají mnoho let"* (Job 32,9; srov. i Sir 6,34). *„Neboť ctihodné stáří nezáleží v dlouhém věku, ani se neměří počtem let. Ty pravé šediny pro člověka je rozumnost; a život bez poskvrny je ten pravý dlouhý věk"* (Moudr 4,8-9).

Písmo opakovaně zdůrazňuje, že **moudrost je dar Boží**.
„Neboť moudrost dává Hospodin,
poznání i rozumnost pochází z jeho úst" (Přísl 2,6).

A jinde: *„Bůh totiž člověku, který je mu milý, dává moudrost a poznání i radost. Hříšníka však nechá lopotit se, shánět a hromadit věci, které nakonec musí předat tomu, kdo se zalíbí Bohu"* (Kaz 2,26). *„Všechna moudrost je od Hospodina a je s ním navěky"* (Sir 1,1).
Obdarování moudrostí bývá lidem přidáno k daru stáří, „pokud mu předchází život prožitý ve věrnosti Hospodinu a v ochotném naslouchání jeho slovu."[12] Takovýmto životem se disponovat pro moudré stáří je tedy úkolem každého člověka. A naopak s odporem se Písmo vyjadřuje o starci hříšném (konkrétně: chlípném - Sir 25,2), o případu, že by člověk *„zestárl ve hříchu"* (Dan 13,52).

Protože je tedy moudrost darem Božím, Písmo nás v posledku upozorňuje, že Bůh ji může dát i člověku mladému, který pak - právě pro své spojení s Hospodinem - co do moudrosti předčí starce. *„Rozvážnější jsem nad starce, neboť zachovávám tvá nařízení"* (Ž 119,100). *„Kdo se ukázal dokonalým v krátkosti, dosáhl plnosti dlouhého věku"* (Moudr 4,13). Lidově známým příkladem toho je mladíček Daniel (srov. Dan 13,50).

12 J. Hřebík, str. 264.

Shrnuto: „Moudrost se tak vzhledem ke stáří jeví jako **úkol a** jako **vznešené povolání**."[13]

Ale ani obtíže stáří Písmo nezamlčuje...

Na druhé straně Písmo příležitostně zmiňuje, že stáří je také **období nemocí a úbytku sil** tělesných (např. slábnutí zraku - Izák, Jakub) i duševních (kněz Eli se nepostaví proti zvrácenému jednání svých synů - 1 Sam 2,22; 3,13). Starý člověk může být vydán všanc intrikám ze strany svého okolí (Izák v Gen 27, snad i král David v 1 Král 1,11-37)[14] atd.

Velmi známým biblickým textem o stáří je **Kaz 12,1-7**. Výraznými (a nesnadno srozumitelnými) obrazy načrtává svatopisec průvodní jevy stáří: zeslablý zrak, třes těla, rostoucí izolaci od okolního světa, nespavost, ztrátu odvahy, drtivou jistotu úmrtí. A tento silný básnický popis hned úvodem zesiluje zmínka o **nepřijetí tohoto stavu**, o výslovném odporu starého člověka k takovéto jeho situaci. Kazatel doslova říká (12,1), že jsou to: *„zlé dny"* a *„léta, o kterých řekneš: ‚Nemám v nich zalíbení."*

Vrátím se tu k zajímavému komentáři ke knize Kazatel,[15] který napsal Ludger Schwienhorst-Schönberger a jehož jsme v roce 2008 použili jako vodítka pro některé kursy našich duchovních cvičení. Zmíněný německý biblista knihu Kazatel považuje za výzvu k prožívání radosti, k pravému štěstí. Pověstné pesimistické pasáže knihy mají za cíl pouze varovat před spoléháním na nepravá štěstí (což je podivuhodně aktuální i dnes).
Podíváme-li se pečlivě a takto na text Kaz 12,1-7, zjistíme, že pochmurné básni předchází pobídka:
„I když se člověk dožije mnoha let,
ať se z nich raduje ze všech" (11,8).
A teprve pak Kazatel varuje mladé lidi a poukazuje na čas stáří. Celá kniha pojednává o tom, že radost a štěstí mají být trvalým bohatstvím člověka, jeho postojem k životu, ne prchavým pocitem (srov. 3,22; 8,15 aj.). A zatímco Kazatel přitom mnoho věcí cejchuje opravdu jako *marnost* (tj. vánek, pomíjivost),[16] určitě to nevztahuje na radost, k níž tu pobízí! Ta má člověku při všem tom pomíjení naopak trvale zůstávat.

Jestliže Kazatel vyzývá mladé lidi žít v pravé radosti a v zodpovědnosti vůči Hospodinu, nabádá k něčemu, co se jemu samému v mládí nepodařilo. O této své zkušenosti mluví v prvních dvou kapitolách knihy. Marně se tehdy pokoušel postavit své štěstí na (pouze lidské) moudrosti, na bohatství a na po-

13 J. Hřebík, str. 264.
14 Podrobněji viz J. Hřebík, str. 267.
15 Vyšel v nakladatelství Herder v roce 2004.
16 Tento klíčový výraz má podle uvedeného teologa v knize Kazatel čtverý nestejný význam!

žitku. Skončil ve frustraci a zoufalství. Teprve potom mu bylo dopřáno poznat, že pravé štěstí a radost může pouze přijmout od Boha jako jeho dar (2,24-26). V mnoha lidských osudech tomu ovšem bývá tak, že po špatně žitém životě (mládím počínaje) prostě přichází smrt jako určitá forma Božího soudu. A co bylo promarněno, zůstává promarněno... Proto Kazatelovo varování mladému člověku.
Ačkoliv je Hospodin v knize Kazatel (jako snad v žádné jiné knize Starého zákona) Bůh tajemný a nepochopitelný (a takové je ostatně už i jeho dílo), právě v úryvku Kaz 12,1-7 čteme, že není Bohem vzdáleným a vůči člověku odtažitým. Tuto báseň o stáří totiž rámuje dvojí zmínka o tom, že on nás učinil: *„Pamatuj na svého Stvořitele..."* (12,1) a *„duch se vrátí k Bohu, který jej dal"* (12,7). Hospodinu záleží na našem štěstí.

Ale vraťme se k Písmu jako celku. Protože stáří je životní etapou, spojenou s obtížemi, proto si žalmista **vyprošuje pro čas stáří od Hospodina pomoc**:
„Nezavrhuj mě v čas stáří,
neopouštěj mě, až ochabnou síly!
Vždyť moji nepřátelé o mně mluví,
ti, kteří na mne číhají, spolu se umlouvají..." (Ž 71,9.)
Takto jsme na tyto verše zvyklí z liturgického (Bognerova) překladu žalmů. Slova *„až ochabnou (mé) síly"* vyvolávají dojem, že žalmista prosí za ochranu ve stáří, které je pro něj zatím jen budoucností. Jiné překlady ale mluví jinak. Tak ekumenický překlad má:
„Nezamítej mě v čas stáří,
neopouštěj mě, když pozbývám sil."
Což znamená, že žalmistova situace je mnohem naléhavější. On už je starý! A ony dále v textu zmíněné úklady nepřátel a jejich posměšek: *„Bůh ho opustil,"* ovšem ještě hrozivě a bolestně zesilují tísnivost žalmistova stáří. Verš 18 téhož žalmu, v podstatě opakující žalmistovu prosbu k Hospodinu, jsem ve volnějším italském překladu[17] našel v tomto znění:
„Od mládí, ó Bože, jsi mne učil
a dodnes oznamuji tvé divy.
Teď jsem stařec, vlasy mám bílé,
ó Bože, neopouštěj mě!" (Ž 71,17-18.)
Tak žalm hledá v Hospodinu oporu pro stáří, které již je tu. Interpretace žalmisty jako již starého muže opravdu lépe odpovídá znění celého žalmu.

Další poučení načerpáme z toho, co žalmista slibuje Hospodinu v oplátku za vyslyšení:
„Ani v stáří a šedinách mě, Bože, neopouštěj,
dokud neoznámím tvoji moc tomuto pokolení,
všem, kteří přijdou, tvoji sílu" (v. 18).

17 *La Bibbia in lingua corrente*, Elle Di Ci Leumann, Torino 1985.

Ono Hospodinem provázené stáří bude potom **naplněno Boží chválou**. Modlitbou a svědectvím o Boží síle, věrnosti a *„spravedlnosti"* (v. 24).

Nezamlčím, že v pestré směsici biblického mudrosloví najdeme i verš, který **chválí smrt** jako konec dlouhého stáří (kdežto pro člověka úspěšného a zdravého je smrt údělem hořkým):

„Ó smrti, jak dobrý je tvůj rozsudek
pro člověka nuzného a toho, jehož síly ochabují,
pro člověka vysokého stáří,
pro něhož je všechno obtížné, všemu se brání a ztrácí trpělivost" (Sir 41,2).

Zoufalství nad životem se v Písmě objevuje vícekrát: Job se pozastavuje nad tím, že jsou lidé, kteří velmi touží po úniku z tohoto světa, a přece je Bůh zde ponechává (Job 3,20-22). Zoufají si kromě Joba (Job 6,9 aj.) i Eliáš (1 Král 19,4), Jonáš (4,3) a Tobiáš (Tob 3,6). Ale zde u Sirachovce (a v onom odmítání vlastního života v Kaz 12,1) je důvodem malomyslnosti právě tíživé stáří!

Nepřeceňujme tento verš a snažme se dobře mu porozumět. Přirovnáváme-li celé Písmo k tisíciletému „rozhovoru", v němž se mísí mnoho rozmanitých myšlenek, víme bezpečně, že ústřední hlas Písma vyznívá ve prospěch daru života. Smrt je považována za něco zlého, následek prvního hříchu, a přichází tehdy, když dopustí Bůh, ne z vůle člověka. *„Vždyť Bůh smrt neučinil, ani se netěší ze zahynutí živých"* (Moudr 1,13).

Jádro Sirachovcova sdělení je ve verši 3: *„**Neboj se** rozsudku **smrti**..."* Ostatní slova mají čtenáři od toho strachu odpomoci. Proto svatopisec poukazuje i na to, že pro někoho je smrt ukončením trápení, že někteří lidé ji přímo vyhlížejí. Není důvod spatřovat v tom pokyn, abychom my smýšleli jako oni. Pokládám navíc za zajímavé, jak přiléhavě náš verš vystihuje psychické obtíže stáří. Takovéto potemnění mysli starého člověka nelze podceňovat. Představuje totiž vnitřní **duchovní boj**, který Bůh starému člověku může uložit a který může být velmi těžký.

KARMEL
ČASOPIS PRO DUCHOVNÍ ŽIVOT
Vydává Českomoravská generální delegatura řádu karmelitánů v Kostelním Vydří.
Odpovědný redaktor P. Gorazd Cetkovský O.Carm.
ISSN – KARMEL 1210 – 499X
Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou s. p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, j. zn.: P – 1911 / 97 ze dne 9. dubna 1997.
Evidenční číslo: MK ČR E 13791

Starší čísla časopisu najdete na www.karmel.cz